

COVID-19 ÉS AGRÁRIUM – VIDÉKI SZEMSZÖGBŐL

COVID-19 AND AGRICULTURE - A RURAL PERSPECTIVE

ÖSSZEÁLLÍTOTTA: SÁROSI-BLÁGA ÁGNES, BIRÓ A. ZOLTÁN
kamintezet@yahoo.com

Összefoglalás

Interjúsorozatunkban székelőföldi intézményvezetőket, szakembereket, termelőket, vállalkozókat kértünk fel arra, hogy fogalmazzák meg tapasztalataikat, véleményüket a vírushelyzet agráriumra gyakorolt hatásaival kapcsolatban. Hogyan reagáltak a térségi agrárszereplők erre a kihívásra? Milyen stratégiák fedezhetők fel a kihívásokra adott gyakorlati megoldások mögött? Az interjúsorozattal a térségi szakmai és közéleti tematizációt kívánjuk szorgalmazni.

Kulcsszavak: COVID-19, agrárium, székelőföldi térség

Bevezető

A COVID-19 által okozott gazdasági kihívásnak még koránt sincs vége, ezért tanulságok helyett egyelőre a hatások számbavétele mutatkozik aktuális feladatnak. Az interjúsorozatban megkérdezett intézményvezetők, szakemberek, termelők, vállalkozók más és más szemszögből, más és más információk, illetve tapasztalatok birtokában hívják fel a figyelmet a vírushelyzet közvetlen és közvetett hatásaira. Amint azt a jelen tematikus összeállítás tanulmányaiban hivatkozott szakértők is kiemelik, az agrárszektor egésze a váratlanul jelentkezett krízishelyzetben többnyire helytállt. Ez azonban korántsem jelenti azt, hogy az ágazat különböző szegmenseiben ne jelentkeztek volna gondok. Különösen így van ez vidéki térségekben, ahol a negatív hatások nem az agrárium térségi rendszerének működésében, hanem a rendszert működtető sok-sok kisebb-nagyobb szereplő egyedi/egyéni tevékenységében, egyedi módon csapódtak le, legyen szó a termelési folyamat zavarairól vagy az értékesítés gondjairól. Mindez a térségi agrárium sokszereplős jellegéből, a termelői-vállalkozói szegmens pontszerű működési modelljéből is adódik.

Az egyedi szinten jelentkező hatások minél szélesebb körben való számbavételére lesz szükség a székelyföldi térségben is, ha mérlegre kívánjuk tenni – elemezni, értelmezni és hasznosítani – a vírushelyzet okozta hatásokat. A vidéki térségben működő agrárszektor szemszögéből a megválaszolásra váró kérdés nyilvánvalóan az, hogy a vírushelyzet a kivárára, túlélésre játszó stratégiákat hozta-e előtérbe, vagy pedig ezzel ellentétben a változtatás, az újragondolás módozatait termelte ki? Az egyértelmű válasz keresése még korai lenne, az interjúk anyagai jól jelzik a hatások sokféleségét. Körvonalazzák a választ is, mégpedig abban az értelemben, hogy a vagy-vagy típusú kérdésfelvetés helyett a kétféle stratégia közti szerepmegosztásra kell felkészülni. Melyek a kivárára, a krízishelyzet túlélésére játszó stratégiák, és melyek a változásra, változtatásra irányuló törekvések? Milyen a kettő közti arány? Egymás ellenében működnek-e vagy komplementer módon jól megférnek egymás mellett? A következő oldalakon közölt rövid interjúk sok hasznos információt közölnek a vírushelyzet által generált kihívásokról, a negatív hatásokról, a kihívásra adott reakciókról. Ezt az információcsomagot kell a továbbiakban jóval szélesebb körű, formalizált adatgyűjtésre alapozó munkával kibővíteni és elemezni.

ROMFELD ZSOLT

Igazgató, Hargita Megyei Mezőgazdasági Igazgatóság

Az agrárium területén milyen típusú problémákat okozott térségünkben a vírushelyzet? Mit emelne ki a hatások köréből? Okozott-e ez a váratlan helyzet komoly problémát az agrár szektorban?

Két éve indult ez a vírushelyzet, 2019 év végén, 2020 elején. Az akkori vetést és a tavaszi munkálatokat késleltette a bezártság, amikor a gazdák csak igazolással tudtak kimenni a mezőre. Ilyen szempontból ez elég problémás volt, mert volt egy bizonyos korosztály, amelyik ki sem mehetett, s így késtek a tavaszi munkák egy hónapot vagy kettőt, amíg meg nem bátorodtak az emberek. Habár akkor is voltak olyan konkrét esetek, amikor a rendőrök megbüntették a gazdákat, mert azt mondták, hogy idősek és maradjanak otthon. Most a kisgazdákról beszélek, akik kisebb területen gazdálkodnak. A nagyobb termelőknél ugyanúgy probléma volt a mozgás korlátozása, a munkálatok késtek, az emberek elvesztették a biztonságérzetüket, és a kiskertekben,

kertészetekben, itt-ott, nagyon sok munka elmaradt. Ez a 2020-as évre vonatkozik. Minden késett, így a betakarítás is. A 2021-es évben a vírushelyzet különösebben nem befolyásolta a munkálatokat, viszont az ipari tevékenység csökkenése miatt különböző inputok hiányoztak, vagy késve érkeztek: például műtrágya, vegyszerek, növény-egészségügyi szerek. A másik dolog a hatalmas drágítás, ami az utóbbi félévben, tehát nyártól jelentkezett.

Értékesítésben okozott-e gondokat ez a megváltozott helyzet?

Persze, a piacokon is észlelhető volt egy mozgáskorlátozottság mind a lakosság, mind az eladók részéről.

Tapasztalt-e változásokat az agrárszereplők oldalán abból a szempontból, hogy hogyan próbálták a nehézségeket kezelni?

Hát mindenképpen veszteséggel az addigi évekhez képest. Rájöttek, hogy a helyzet ellenére termelni kell, meg kell élni, tehát a következő télre terményt és biztonságot nyújtó terméket kell előállítani. Ezt a kistermelőkre értem. A nagytermelők pedig gazdasági szempontból meg kellett éljenek. Tehát saját magukat mozgatták annak érdekében, hogy túléljék ezt az időszakot. Alternatív tevékenységekre nem volt idő, például átállni egy másik ágazatba, kultúraváltásra, vagy ehhez hasonlók. Nem is kellett, hanem a munkákat kellett elvégezni. Ennek az lett az eredménye, hogy a burgonya is eladhatatlan volt. Tehát kisebb volt a fogyasztás, kevesebb volt a kidobott élelmiszer, mivel a vendéglők, üdülőtelepek nem működtek, s ott egy nagy piac esett ki.

Véleménye, tapasztalata szerint lehet-e ebből az időszakból a jövőre nézve olyan tanulságot levonni, hogy az agrárszereplők – akár kicsik, akár nagyok – valamit kellene változtassanak? Vagy inkább az érvényes, hogy ha nincs vírushelyzet, vissza lehet térni a megszokott dolgokhoz? Van változási kényszer?

A változási kényszert én olyan értelemben látom, hogy kicsit helyre rázza az emberek viselkedését. Tehát észreveszik, hogy másképp is lehet, hogy nem csak túltermeléssel, túlfogyasztással, és a trendek irányába lehet haladni. Azon kívül, hogy személyesen rengeteg embert érintett – családokban tragédiákat idézett elő ez a vírus –, a közösségnek lehet hogy nyereség. Tehát az, hogy helyre rázódnak bizonyos dolgok és értékek. Lehet, hogy más dolgokat kezdenek el értékelni az emberek, mint addig. Észrevettük azt, hogy körülöttünk is van világ, nem csak Európa túlsó felében, vagy

itt-ott lehet nyaralni, hanem akár itthon is, s egészen a legszűkebb körben is élvezheti az ember az életet. Eddig azt hittük, hogy az a nyaralás, amikor elmegyünk 2500 km-re, de azért ez kijózanította az embereket, helyi termékeket kezdtünk értékelni. Vagyis nem kezdtünk, hanem eszünkbe jutott, mert mindig tudtuk, hogy ez jó, mert hosszú évezredek óta helyi terményeket használt fel egy bizonyos közösség. Csak most jelent meg az, hogy a világ túlsó oldaláról hozunk paradicsomot vagy hagymát, amikor itt nálunk is megvan, s lehet, hogy értékesebb, vagy jobban van előállítva. A másik dolog a szokásokkal kapcsolatos. Az embereknek azt is meg kell jegyeznie, hogy akkor kell valamit kihasználni, amikor lehetőség van rá. Tehát ha ősszel olcsóbb a krumpli, akkor el kell raktározni tavaszig. Ha alma van, ugyanígy ősszel, azt is el kell raktározni, tehát nem karácsonykor megvásárolni a Kauflandban. Ott van a sajt is. Tehát nagyon sok mindenünk van, amiről az utolsó 30 évben azt hittük, hogy teljesen máshonnan kell beszerezzük. Ez volna fejlődés, s nem az, hogy kinyitottunk a világ fele, s mindent beszerzünk onnan. Az volna a fontos, hogy a mi közösségünket, akár egészségünket fel tudjuk ébreszteni ebben a folyamatban. Nem kell a más nem kívánt, raktározott, fagyasztott termékét fogyasszuk.

ORBÁN MIKLÓS

Vezető, Sicland Mezőgazdasági Szövetkezet

Az agráriumra nézve a vírushelyzet milyen gondot jelentett, okozott? Okozott-e termelési, értékesítési problémákat?

A legnagyobb gond egyfajta bizonytalanság a készletek beszerzésénél. A műtrágya ára az egekbe ugrott, az alkatrészek ára megnőtt, a vas ára megduplázódott. Emiatt a gépek ára is nagyon meg fog nőni. A negatívum ennyi lenne. Az eladás terén nem tapasztaltunk ilyesmit, sőt, az árak fennebb mentek.

A termelők, vagy általános értelemben az agráriumhoz kapcsolódó szereplők Ön szerint hogyan próbálták kezelni a nehézségeket? Tapasztalt változásokat az attitűdök szempontjából?

Őszintén, nem. Az elmúlt félévben nőtt meg a műtrágya ára, azelőtt egész jó ára volt, nem volt fennakadás a szállításban. Minket nem befolyásolt a vírushelyzet, a

tavaly is végig dolgoztam, soha meg nem állított senki. Mondom, a termények ára megnőtt egy normális szintre, mert nagyon lent volt. Egy egyszerű példa, hogy 60-70 bani a búza ára 15 éve, most először 1 lej körül van. Ennyi minimális profitja kellene legyen az embernek. Egyébként nem hallottam, s nem is érzékelttem problémát. Áruszállítás, árumozgás, műtrágya, vegyszerek beszerzése terén semmi gond nem volt. Volt egy kis fluktuáció a pityóka áránál, hogy 35-45 bani volt, most 1 lej. A COVID-19 alatt nem volt kereslet, arra fogtuk. Most van kereslet, de ezt nem csak a COVID-19 befolyásolja.

Olyan típusú változást érzékelt-e, hogy az emberek jobban értékelik a helyi termékeket, a mezőgazdasági tevékenységet?

Én az egymás közti kapcsolatokban érzek egyfajta javulást, gazda-gazda között. Nem tudom, hogy csak nálunk, vagy másnál is, de nálunk kifejezetten érzékelhető volt egy közös gondolkodás, empátia egymás munkája iránt. A bezártság idején többet voltunk együtt, többet kommunikáltunk. Majdnem egyedüli réteg volt, amelyik dolgozhatott reggeltől estig. Nem volt kijárási tilalom. Ez kicsit jobban összerázott minket.

A vírushelyzet tapasztalatai alapján Ön szerint lehet olyan tanulságot levonni, hogy az agrártermelők valamit másképp kellene csinálniak?

Ez a vírushelyzet még inkább rávilágított arra, hogy közösen kell tovább lépni, közös dolgokban kell gondolkozni. Mint szövetkezeti vezető azt mondhatom, hogy abszolút pozitív dolgokat hozott a mi szövetkezetünk életébe. Megerősített abban, hogy együtt kell áruljuk a termékeket, jobban piacra tudunk lépni, több száz tonnás ajánlatokat vagy termék ajánlatokat tudunk adni. A cégek egészen másképp viszonyulnak hozzánk. Tehát mindez csak megerősített abban, hogy közösen kell gondolkozni. Amit eddig is éreztünk, az most hatványozottabban megmutatkozott, mert ebben a bizonytalan időszakban, amikor mindenki, minden szempontból kérdőjelekkel nézett a másokra, akkor jó volt egy egységes arculattal megjelenni. Úgy láttam, hogy a cégek és a vásárlók is másabb szemmel néztek így ránk. Tehát szimpatikusabb volt, hogy van egy szövetkezet, s nem kellett annyi emberrel találkozni. Bejöttek a digitális dolgok is – számlázások, szerződések –, s e-mailen elrendeztünk sok dolgot, így sokat megspóroltunk mi is, s a partnereink is. Sokat számított, hogy tíz gazda helyett eggyel beszéltek, s minden rendben ment. Egyértelmű, hogy így kell folytatni továbbra is!

Fenntartom a véleményemet, s mások is mondták, hogy a székely gazdatársadalmat a kényszer fogja rávinni arra, hogy átalakuljon a szövetkezetek irányába. Aztán, hogy ez most tíz vagy öt év múlva fog megvalósulni, nem lehet tudni pontosan, de megjósolható, mert már nagyon jól látható, hogy ebbe az irányba megyünk.

TÖRÖK JENŐ

Agrármérnök

A mi térségünkben, az agrárium számára milyen nehézségeket, problémákat okozott a vírushelyzet?

A tavalyi évben nagyon nehéz volt a burgonya értékesítése, amihez hozzájárult a vírushelyzet is. Nem volt egyenletes, kiszámítható az értékesítési folyamat, volt olyan, hogy hét nap alatt több burgonyát eladtunk, mint azelőtt hét hónap alatt. Az értékesítési folyamat a vírushelyzet előtt sem volt ez tökéletes, de azért mégis, volt olyan kliensünk is, aki azelőtt 14 évig visszajárt. Nem volt ez szerződésben leszögezve, de visszajártak. Ők eltűntek! A galaci és a bukaresti kliensünk számára is megszűntették a piacot, ahol árultak. Sajnos olyan is előfordul, hogy a kistermelők számára szándékosan szüntetik meg a piacokat a szupermarketek javára. Ez a két kliens az utóbbi években nem volt annyira stabil, pedig a raktárokat megnyitottuk. Előfordul, hogy jön egy hullám, valamilyen oknál fogva, s akkor egy hét alatt egymást érik a vásárlók. Mindez sok zavart okoz a termelőnek. A pityóka, s általában a zöldségek értékesítése amúgy sem egyenletes. Van, amikor a termelés is változik. A búzánál például sokszor nem nagy az eltérés, de a zöldségeknél egyik évről a másikra duplája is lehet, akár 100%-os az ingadozás. Ehhez hozzájárul az is, hogy nagyon sok import jön be.

Az agrártevékenységhez szükséges eszközök terén adódott probléma?

Felmerült az, hogy a műtrágyát nehezebb beszerezni, de ez megoldódott. Ebben a térségben olyan nagy szerkezeti problémát nem okozott a vírushelyzet, inkább csak bizonytalanságot, ami addig is létezett, de most valamivel hangsúlyosabb volt.

Az agrártermelők és a fogyasztók/vásárlók hogyan reagáltak a vírushelyzetre, s ezekre a váratlanul előálló kihívásokra?

A fogyasztók, vásárlók esetében volt egy rövid időszak a vírushelyzet elején, amikor a halmozás volt a jellemző. Utána rájöttek, hogy ennek nincs értelme. A pityóka-termesztés szempontjából plusz támogatás is bejött a kormány részéről, amelyet a termelők igénybe vettek. Illetve egy adott pillanatban fennállt a veszélye annak, hogy ha nem tudjuk értékesíteni a pityókát, akkor hogyan tároljuk. A pityóka nem olyan, mint a búza, hogy akár két évig is tárolni lehet. Tehát a veszélyt végig éreztük, de szerencsére úgy alakult, hogy utolsó pillanatban megüresedett a raktár. Összességében, a termelők fejében mindez nem úgy csapódott le, hogy valamit változtatni kellene, hanem meg kell várni, hogy a vírushelyzet múltjon el, és vissza lehet állni a régi kerékvágásba. Szerintem a termelők a vírushelyzettől függetlenül sem szervezkednek addig, amíg az a generáció ki nem megy, amelyik megtapasztalta a kollektív gazdaságot. Még én is éreztem a bőrömon a kollektivizálás hatásait, s tudom, hogy az iskolában pirossal jegyezték, hogy kinek a szülei vannak beállva, s kinek nem. Ez még rányomja a bélyegét a szervezkedési ötletekre. Aztán a fiatalok lehet, hogy másképp fognak erre gondolni, s rájönnek, hogy a szövetkezés a megoldás, és ez nem azt jelenti, hogy föltétlenül együtt kell termelni, de az értékesítés és az inputok beszerzése szempontjából nagyon fontos. Én úgy látom, hogy ez a vírushelyzet sem adott annyi lökést, hogy a gondolkodás ebbe az irányba változzon. Ennél többet jelent az, hogy időnként jön egy-egy könnyebbítés a szövetkezeti tagoknak, például adózás szempontjából.

MÁTHÉ EMMA

Elnök, Székelyföldi Bio Egyesület

A vírushelyzet az élelmiszertermelést és forgalmazást is érintette. Azt szeretnénk megkérdezni, hogy tapasztalata szerint a biogazdálkodásban hol voltak olyan hatások, amik termelőket, termelést, értékesítést rosszul érintettek?

Szerintem a biotermelést is ugyanolyan mértékben érintette, mint a hagyományos gazdálkodást, azért is, mert a biotermelőink különböző kiállításokon, vásárokon, nemzetközi versenyeken – például nemzetközi lekvárverseny – vettek részt, partner-

kapcsolatokat alakítottak ezeken az eseményeken. Bekapcsoltuk őket különböző nemzetközi versenyekre például a lekvárral, szörppel, teákkal, mézzel. Mindez két év alatt teljesen bezárt, és a termelők nem tudtak mozogni. Az árusítást hazuról oldották meg. Például az akkreditált bioméz termelők innen a térségből mindig mentek Felvidékre, Délvidékre, minden megmozdulások részt vettek, ami a bio témával kapcsolatos volt. Ehhez képest másfél éve teljesen hazuról bonyolították le az árusítást, tehát nagyon visszaesett a forgalmuk.

Gondolom, hogy nem csak az értékesítést, hanem önmagában a bioszemléletnek a terjesztését is befolyásolták ezek a korlátozások.

Igen, így van. Mi minden évben szerveztünk tapasztalatcseréket a Kárpát-medence különböző részein, ahol olyan biotermelőket látogattunk meg, akik például értékűek voltak a székelyföldi bogazdáknak is. 2019-től ezt nem tudtuk megvalósítani.

Ebben a nehéz helyzetben milyen kísérletek, próbálkozások történtek?

Próbáltunk egymás között, ilyen kisebb csoportokban szervezni programokat. A Székelyföldi Bio Egyesületnek van a „Legszebb konyhakertek” programja, és ennek a keretén belül Magyarországra, Felvidékre, Délvidékre jártunk. A vírushelyzetben megpróbáltuk leszűkíteni, s csak szűk körben, Székelyföld keretén belül mentünk el és néztünk meg egy-egy ilyen konyhakertet és inkább azokra koncentráltunk, akikről tudtuk, hogy bio módon termelnek, tehát nem használnak semmiféle szintetikus vegyszert. A másik, ami még egyfajta kiút volt a nehézségekből, hogy azért a tanfolyamokat nem állítottuk le, tehát a Pro Agricultura Hargitae Universitas Alapítvány keretén belül folytattuk a biotanfolyamot és az agroturisztikai tanfolyamot, a lehetőségekhez és a szabályokhoz igazítva, többnyire online módon. Meglátogattuk azokat, akik részt vettek ezeken a tanfolyamokon, s lehetett tudni róluk, hogy biotermelők akarnak lenni vagy már azok, s egy ilyen szűkebb körű tapasztalatcsere alakult ki azzal kapcsolatban, hogy ki mit, hogyan csinál.

Ha visszatekintünk erre a vírushelyzetre (sajnos még folyamatban van, nem zárult le), mint olyan személy, aki rálát erre a területre, mi az, ami tanulság? Mi az, amit másképpen kellene csinálni, amit érdemes változtatni? Mondjuk úgy, hogy a vírushelyzet pozitív, ösztönző hatására, az eddigi gyakorlathoz képest mit érdemes változtatni?

Hát ugye minden rosszban van valami jó, minden jóban van valami rossz. A vírushelyzet tapasztalatom szerint olyan szempontból befolyásolta a gazdákat, hogy sokkal többen érdeklődtek a tananyagok iránt és az újabb információk iránt. Minden olyan anyagomat, ami biotermeléssel kapcsolatos, kellett sokszorosítsam, vagy a zárt csoportba feltöltöttem azokat, és láttam, hogy nagy érdeklődés volt. Tehát több idejük volt ilyen magánképzésekre. Még azt is láttam, hogy mivel nem tudtak nagy mennyiségben termelni, azzal kapcsolatban, amit kis mennyiségben termeltek, próbáltak kísérletezni. Új módszereket próbáltak ki, ami nagy termelésnél nem tudtak megcsinálni. Ez az innovációs hozzáállás lényegében.

Véleménye szerint a vírushelyzet kicsit kizökkentette-e az embereket a megszokott rutinokból, s minden rosszban van valami jó alapon kikényszerítette-e a kísérletező, próbálkozó kedvet?

Igen, s a kapcsolatokat is újraértékelte. Tehát látom, hogy a biotermelők közül, akik effektív ebből akarnak megélni, nagyon sokan érdeklődtek az újabb kapcsolatokról. Van egy ilyen csoportom, bio klub, aminek a keretén belül mindig feltöltöttem a bio világgal kapcsolatos új történeteket, és elég sokan szóltak hozzá, új kapcsolatokat kerestek, jobban kihasználták a digitális lehetőségeket.

BÁNYÁSZ JÓZSEF

Parasztgazda

Az Ön meglátása, tapasztalatai alapján a vírushelyzet milyen típusú problémákat okozott az agrárium területén a székelőföldi térségben? Milyen változásokat eredményezett a gazdák tevékenységében?

Személyes véleményem, saját megélt tapasztalatom, illetve az Oltárkő szövetkezet gazdáinak elbeszélései alapján kialakult álláspont összessége alapján tudnék a vírus okozta helyzetre reflektálni. A saját álláspontomat az a szemlélet fémjelzi, ami gazdálkodó életemet is meghatározza. Az a gazdálkodás, amit itt a Tejbányában művelünk, az egy szerves gazdálkodási forma. Nálunk a természetben előforduló jelenségek – legyen az vírus, gyomnövény, vadállat – nem ellenséget jelentenek, hanem

hozzátartoznak a természethez. Mi ezekhez csak alkalmazkodni tudunk, illetve megkeressük azokat a feladatokat, módokat, hogy hogyan lehet a természetben előforduló sokszínűséggel együttműködni. Tehát nincsenek nekünk ellenségeink! Így ez a vírus, abban az esetben ha egy természetes képződmény és nem egy hátsó szándékkal nyakunkba zúdított valami, akkor tulajdonképpen úgy viszonyulunk hozzá, mint egy jelenséghez, megpróbáljuk a természet részeként kezelni, és éljük a hétköznapi életünket. Mi a Tejbanzában nem nyersanyagot termelünk az élelmiszeriparnak, hanem végtermékként sajtot állítunk elő. Pontosabban egy életformát, aminek a sajt az egyik hozadéka. Gazdasági kontextusban a sajt, egy termék, amivel megfinanszírozzuk az életformát. Ha ezt a sajátosságot nézem, akkor a vírushelyzet kicsit visszafogta a korlátozott mobilitás hatására a vásárlókedvet. Magyarországi vásárlóink száma is csökkent. Ettől függetlenül, különösebben nem volt különösebb nehézség, tudtuk biztosítani azt a bevételt a sajt értékesítéséből, ami fedezte folyó költségeinket. Mi itthonról értékesítjük a termékeinket. Amint említettem, én valójában nem is sajtot árulok, hanem gondolatokat, de nem ezért jönnek be az emberek, hanem a sajtért. Tehát bejönnek a sajtért, és közben én próbálom idézőjelesen „beoltani” az embereket egy-két olyan gondolattal, ami a szerves, természetközeli gazdálkodás perspektíváit és szépségeit kínálja. A vírushelyzet egy izgalmas jelenség, amivel meg kell birkózni. Családunk valamennyi tagja, két hétig, húsvét környékén a vírus nyomása alatt élt. Úgyhogy megtapasztaltuk az előnyeit és a hátrányait is. A nehézség konkrétan abban mutatkozott meg, hogy szinte egyedül maradtam a munkával, fel kellett kelni, meg kellett fejni az állatokat, el kellett készíteni a sajtot. Csak az etetésre, trágya kihordásra kaptam segítséget. Tehát inkább emberi oldalról volt izgalmas ennek a megtapasztalása, hogy lám-lám, az emberek mennyire magukra maradtak, ha egy természeti jelenség bekavar.

Részben érintette ezt a kérdést, de tapasztalt-e változásokat az agrárszereplők, gazdák, termelők, vásárlók oldalán arra vonatkozóan, hogy hogyan próbálták kezelni a vírushelyzetből adódó problémákat? Milyen kísérletek, próbálkozások történtek ebben a nehéz helyzetben?

A szövetkezeti tapasztalatunkra tudok itt reflektálni. Van 15 hasonsszörű gazda, aki kisléptékben tejet termel, állatot értékesít, fejős teheneket tart. Ők jórészt az élelmiszeriparnak termelnek, csarnokba viszik a tejet. Jellegéből adódóan a gazdálkodói élet nem egy nagy mobilitásra kihegyezett élet, úgyhogy otthon kell ülni, el kell végez-

ni a munkát. Aki piacra jár, inkább az van interakcióban több emberrel. Van néhány sajtókészítő is, akik a piac beszűkülő mozgástere révén jobban megéreztek a bevétel kiesést, de azért egy gazdálkodó ember nem egyik napról a másikra van berendezkedve, hanem hosszútávra. Négy-öt hónapnyi tartalék adott mindenkinek, így a vírus okozta nehézséget is átvészelték. Nem látok különösebb változást a gazdák hétköznapijaiban, ha így nagyobb, tágabb időintervallumban szemléljük a jelenséget. Pillanatnyilag jelenthetett néhány hét, esetleg néhány hónap aggodást, de én úgy látom, hogy ez már elmúlt egyes embereknél.

Lehet olyan tanulságot levonni, hogy az agártermelők valamit másként kellene csináljanak? Hosszútávra nézve, megmutatkozott-e valamiféle változási, változtatási kényszer? Említette, hogy Ön a tevékenysége által nem csak a sajtot kínálja fel, hanem a saját gondolatait is. Adott ez a vírushelyzet egy megerősítést ebben?

Két oldalról közelíteném meg a témát. Csak röviden jegyzem meg, hogy amennyiben ez a vírus tényleg egy természetes jelenség, akkor ez nem más, mint a természetnek egy immunreakciója a parazita emberrel szemben. Mi azért túlértékeljük a saját szerepünket, és a technika, a vegyszerek, a mindenféle kémiai anyagok erejével vagy lehetőségeivel azért lassan rombolói és nem építői vagyunk a természetnek. Ez főleg az ipari agráriumra vonatkozik. De a szerves, kisebb gazdaságok is azért nagyobb körültekintéssel kellene dolgozzanak. Szerintem a természet figyelmeztetett ezzel a vírussal arra, hogy gondolkozzunk el. A másik kérdés pedig az, hogy az együttműködésnek nincs alternatívája. Ezt akár tézisként is meg merem most már fogalmazni. Én megtapasztaltam, hogy a gazdálkodásban, amennyiben nem tudunk megtanulni együttműködni, akkor kiszolgáltatottá válunk. Nem csak a vírusnak, nem csak a természet játékanak, hanem a nagyiparnak, a politikai, gazdasági és egyéb játszmáknak is. Az erő akkor adott, ha az emberek megtanulnak együttműködni. Egyrészt a gazdák egymás között, egyesületi vagy szövetkezeti formában, mert akkor, ha valaki ki is esik egy rövid időre egy ilyen vírushelyzet kapcsán, akkor van aki kisegítse. Másrészt, a gazdaságban is úgy tudunk erőt felmutatni, ha közösen meg tudjuk fogalmazni az érdekeinket. Ez az együttműködés azért nem csak ember-ember közötti együttműködésre kell kiterjedjen, mert amennyiben a természetnek vagyunk a gyermekei, a természet is egy élő organizmus, vele is meg kell tanuljunk együttműködni. Úgyhogy a természet nem tőke, hanem partner, társ, és az ember a társát nem becsapni, kizsákmányolni szokta, hanem együttműködik vele, és csak annyit vesz

el tőle, amennyit vissza is tud adni. Ez érvényes akár az állatainkra is. Az állat sem egy kizsákmányolandó húsmassza vagy tejgyár, hanem egy jóbarát. Mindaddig amíg én belőlük, utánuk élek, kötelességem, hogy biztosítsam számukra a természetük szerinti, optimális feltételeket. S akkor például szívesen adja a tehén a tejet. Ha az ember jól együttműködik a természettel, akkor az isteni áldás is ott lesz benne.

JANCSÓ SZILVIA ZS.

Kertészmérnök, agrártanácsadó

Ön hogyan látja, a vírushelyzet nagy változást okozott az agrárium területén?

Igen. Mindenhol. Nem csak az országban, hanem az egész világban, sok mindent megváltoztatott.

Mik voltak a konkrét gondok? Egy-két példát ki tudna emelni? Tehát gond, abból a szempontból, hogy azt kezelni kellett.

Eladás. Felnőttképzéseket tartok 1999 óta. Szoktam mondani, hogy a pityókatermesztés technológiája a pityókaültetéstől a betakarításig tart. Van még egy láncszem, az eladás-láncszeme, mert akkor fejeztük be a pityóka termesztését amikor azt értékesítettük. Ez a láncszem gyenge, mert az eladással problémáink vannak, ugyanakkor mindig gyenge volt és most a vírushelyzetben jobban meggyengült.

2020-ig személyesen igényelték a termelők az eladási jóváhagyást, jelenleg on-line, a számítógép, az internet segítségével történik a kérések leadása. Ezt pozitív lépésnek tekintem.

Tapasztalt változásokat az agrárszereplők oldalán arra vonatkozóan, hogy a vírushelyzet által okozott nehézségeket hogyan próbálták kezelni?

Az agráriumról sokan azt mondják, hogy olyan mint a futball, hogy ahhoz mindenki ért. Ez nem így van, ez nem állja a helyét. A pálya széléről a futballt könnyű irányítani, játszani nem. Az agráriummal ugyanígy van. Kommentálni, véleményt mondani könnyű. Ki van szolgáltatva az időjárás viszontagságainak. A tavalyi év az időjárás szempontjából, tapasztalataim szerint nem volt nehéz, az idei viszont igen. Nagyon hideg tavasz volt, esős nyár volt, s mindezek mellett nagyon gyorsan jött az

ősz. Nem lehet tudni, hogy hogyan tovább. Vannak jóslatok, de szerintem amikor túl leszünk rajta, akkor többet tudunk nyilatkozni. Sejtelmeink vannak a tapasztalatok alapján, de szerintem az ember a jövőbe nagyon halványan lát. Véleményem szerint, ez az év az időjárás szempontjából nagyon furcsa volt. Az ár, ennek függvényében hogy fog alakulni, azt nem lehet tudni. Általában a megnövekedett kiadások és kisebb terméseredmények miatt is, nagyobb értékesítési lehetőségre volna szüksége a termelőknek.

Milyen gyakorlati lépéseket tettek, hogy ezeket a nehézségeket kezeljék? Ön vett észre a környezetében újszerű megoldásokat? Például piacváltás, szövetkezés?

Jó a kérdés. A székelynek a szövetkezet általában idegen fogalom. Tapasztalatom alapján azt vettem észre, hogy a kollektív gazdaság mély sebeket hagyott a székelységen. Mint agrártanácsadó, nagyon sokszor magyaráztam meg, hogy nem közös munkát jelent az egyesület, hanem közös értékesítést és így lehetőség nyílna a kis termelőknek a nagypiaci eladáshoz. Ezt a törött láncszemet próbálja erősíteni a szövetkezet. A termeléshez szükséges alapanyagok beszerzéséhez is fontos a szövetkezet, az eladás láncszeménél pedig ez kifejezetten ajánlott.

Az is tárgyalható, hogy ki hogyan reagált arra, amikor Kovászna megyében kineveztek paradicsomprogram felelősnek. A zöldségtermesztők, szezonon kívül paradicsomot termesztettek a fóliában vagy üvegházban 1000 négyzetméteren és értékesítették meghatározott határidőig. 3000 Euró volt amire lehetett pályázni, aztán jött a vírus, és a gazdasági változás amely a paradicsom programot megváltoztatta négy év futamidő után.

A vírushelyzet lassan két évének a kontextusában lehet-e Ön szerint tanulságokat levonni az elkövetkezőkre nézve? Okozott a vírushelyzet valamilyen változási kényszert?

Tapasztaltam azt, hogy a felfordulás közepette jöttek haza külföldről személyek és dolgoznak a mezőgazdaságban, véleményem szerint az agráriumnak és a családoknak is a javára válik.

LAJOS FERENC, LAJOS MÁRIA

Méhészek

A saját tevékenységükre, illetve arra gondolva, amire ezáltal rálátásuk van, Önök szerint a vírushelyzet milyen típusú problémákat okozott a mi vidékünkön? Mit emelnének ki? Okozott-e ez a váratlan helyzet komoly problémát az agrár szektorban, vagy nem lehet erről beszélni?

Mi méhészkedünk, méhészettel foglalkozunk, s minket leginkább abban érintett a vírushelyzet, hogy nem rendeztek annyi vásárt. Külföldre, Magyarországra sem tudtunk annyi terméket kiszállítani, mint azelőtt, viszont mindennek megvan a maga előnye is: eddig nem volt ilyen előtérbe helyezve az online értékesítés, s most viszont eléggé felkapott lett. Szakmai tapasztalatszerzésre sem tudtunk külföldre utazni, de ezt megoldottuk itthon, itt a környékünkön.

Tapasztaltak-e változásokat abból a szempontból, hogy hogyan próbálták a nehézségeket kezelni a termelők? Itt a saját maguk, de a mások helyzetére való reflektálás is fontos lehet.

Az az igazság, hogy most majdnem mindenki magára volt hagyatva, s mi is, most már így 40-en túl, akarva-akaratlanul belecsöppentünk ebbe az online világba. Meg kellett tanuljuk, hogy most ez a menőbb, s erre kell most összpontosítani, s ezzel lehet most így tovább élni. Eddig nagyon nem foglalkoztunk a házhozszállítással, de most rákényszerültünk, mert most ez van, s muszáj tartani a lépést, másképp lemaradunk.

Van webshopjuk?

Igen, van egy weboldalunk. Most van folyamatban az, hogy online is lehessen vásárolni. Eddig ez nem volt, de most már muszáj ezt is kínálni. Másképp, háztól is elég sok terméket eladunk. Igyekszünk valamilyen módon tartani a lépést. Addig amíg a vírus közbe nem szólt, nagyon jók voltak a vásárok. Elég sok terméket el lehetett adni. Ez a Bio Egyesület is mindig olyan jó tapasztalatcserékre vitt el, vásárokat rendeztek Magyarországon is. Ezek mind nagyon jók voltak, csak most valahogy ez visszafogott lett. Remélem, hogy túléljük, s minden marad a régi kerékvágásban.

Valamennyire az online vásárlás kompenzálja a kieséseket, vagy inkább a túlélésben segít?

Lehet, hogy valamennyire igen, de én még mindig a személyes találkozásoknak vagyok a híve. Csík környékén is olyan jól ki voltak alakulva a vásárok, odajöttek, s akkor személyesen lehetett találkozni a vásárlókkal, kérdezhettek, személyesen el lehetett mondani a véleményünket. Most ugye nem biztos, hogy mindenkinek van ideje vagy türelme, hogy telefonon elmondja ezeket vagy interneten leírja. Ebből a szempontból jók voltak ezek vásárok, hogy személyesen tudtunk találkozni. Most viszont ez megszűnt picit, hidegebb lett minden, de egyébként én nem vagyok ellene az online rendeléses vásárlásnak sem, csak nekünk szokatlan.

Hogyan látják, az elmúlt időszakból a jövőre nézve lehet-e bármilyen változtatásra vonatkozó tanulságot levonni?

Igen, hát biztosan van ennek is valamilyen előnye, hogy az online felület most teret kapott. Tehát amint mondtam, mi is meg kell ezt tanuljuk, de én még mindig ragaszkodom ahhoz, hogy inkább legyenek vásárok, s legyünk egymás között, egymással tudjunk beszélgetni. Na de végülis minden rosszban jó, ha meglátjuk a kicsi pozitívumot. Hargita megyében is azért még annyira nem panaszkodhatunk, nem mondhatjuk, hogy akkora nagy járvány volt.

Szövetkezésben gondolkoznak-e?

Az az igazság, hogy általában amit mi termelünk, azt értékesítjük is, nem szoktuk sehová leadni. Viszont egyesületi tagok vagyunk.

FAZAKAS IMRE

Gazda

Meglátása szerint az agrárium területén a vírushelyzet okozott-e, s ha igen, milyen típusú problémákat okozott a mi vidékünkön?

Igen, okozott problémát eleget, mert mint tudjuk, megdrágult minden, viszont a tőlünk felvásárolt nyersanyagok nem, sőt, visszacsökkentek. A felvásárlók úgy próbálják kompenzálni az árrést, hogy olcsóbban veszik meg a nyersanyagot, és ki jár

rosszul? A termelő. Tehát nagyjából azt tapasztalom, hogy mindenhol az árak vagy stagnálnak, vagy visszaestek. Az üzletekben viszont emelkedtek. Ugyanúgy nekünk is növekedtek az energia árak – gázolaj, villanyáram –, nem beszélve a gépek áráról.

A termékek értékesítésben tapasztaltak-e bármilyen nehézséget?

Igen, nagyobb volt a kereslet, de amint mondtam, a nyersanyagok terén (tej, hús) vagy stagnáltak, vagy visszaestek az árak egy olyan 5-10%-ot, ami nagyon negatívan érintette a gazdákat, s engem is.

Ezeket a vírushelyzet által okozott nehézségeket hogyan próbálták a gazdák, de akár tágabb értelemben az agrárszereplők kezelni? Milyen megoldási kísérletek voltak, akár a saját vagy mások példája alapján?

Vannak példák erre. A vírushelyzet miatt, mivel nehezebb az értékesítés, meg elég sok probléma volt, most úgy néz ki, hogy a gazdák összefogóbbak. Tehát inkább összefognak. Ez az időszak alatt hoztunk létre mi is egy szövetkezetet, ami lehet, hogy azelőtt nehezebb lett volna, vagy nem sikerült volna. Ezek az előnyök. A másik a direkt értékesítés. Mindenki próbálkozik most már más kapukat is járni az értékesítésben, de van olyan is aki azt mondja, hogy ez nem éri meg, és abbahagyja. Már ilyent is hallok eleget.

Ezt a szövetkezetet az értékesítésben tapasztalt nehézségek miatt hozták létre?

Közösen termelni, s közösen megvásárolni gépsorokat sokkal gazdaságosabb, mint külön. S az értékesítést is megpróbáljuk közösen. Egy cég fenntartásában is nem mindegy, hogy egy személy kell-e megfizessen könyvelőt s mindent.

Véleménye, tapasztalata szerint lehet-e ebből az időszakból a jövőre nézve olyan tanulságot levonni, hogy az agrártermelők valamit kellene változtassanak, vagy mindent lehet csinálni a régi, megszokott formában?

Szerintem, s a többiek szerint is az van, hogy inkább változtatnunk kellene a feldolgozás és a direkt értékesítés irányába. Most nagyon fellendülőben vannak a kézműves termékek, a biztonságosabb élelmiszerek, s ha jön egy ilyen helyzet, amilyen volt, akkor kevésbé vagyunk kitéve annak, hogy holnaptól nem jön a felvásárló elvinni a tejet vagy a húst, hanem el tudjuk mi is adni. Nem szabad egy lábon állni, hanem legalább egy-két lábon kell. Ez a véleményünk, s ezért van a szövetkezet is, s ezért

próbálunk értékesíteni, tehát feldolgozni. Próbáljuk keresni azokat a kiskapukat, amelyek számunkra is mint kisgazdák számára inkább járhatóbbak. Mindenik szövetkezeti tag bio-s lesz, s így próbálunk garanciát adni a minőségre.

BERECZKI ATTILA

Vállalkozó

Tapasztalatai szerint a vírushelyzet milyen hatással volt az agráriumra, az agráriumban érintett termelők tevékenységére?

Nálunk a tavalyi nagyon rossz év volt. Leggyengébb szезonunk volt, mert a vendéglők és a szállodák kiestek a klienseink közül, illetve nem voltak vásárok. A vendéglők a forgalom 90%-át jelentették, s ez pont szeptembertől májusig kiesett, amíg voltak a lezárások. A végén még egy-két vásár beindult, de már az sem volt az igazi. Ez mindenkit érintett ebben a szektorban.

A nehézségek inkább az értékesítésben jelentek meg, vagy a termelésben, nyersanyag beszerzésben is?

Nyersanyag lett volna, de nem volt amiért felvásárolni. Ez látszott, s jó lépés is volt, hogy szeptemberben úgy döntöttünk, hogy felét termeljük körülbelül, s az épp hogy elment. A termelési folyamatot amúgy nem befolyásolta volna, csak látszott, hogy nincs értelme túlzásba vinni, mert rajtunk marad. Szerintem mindenki, aki vásárra járt, vagy vendéglőknek termelt, megérezte a vírushelyzetből adódó nehézségeket. A mi vállalkozásunk működését megkérdőjelezte mindez abból a szempontból, hogy messzemenően veszteséges év volt, de kibírtuk. A nagyobb vendéglők is, akik rég indultak és volt tőkéjük, kibírták, de amelyik most bérelt helyiséget s 1-2 éve indult, az biztosan lehúzta a rollót. A termelők pedig jövedelemkieséssel átvészelték ezt az időszakot. Nem hiszem, hogy annyira súlyos lett volna a probléma, hogy a vállalkozásokat fel kellett volna számolni.

Ezt a váratlan helyzetet, amire nem voltak felkészülve a termelők sem, lehetett-e valamivel kezelni?

Nem lehetett kezelni szerintem. Nem volt semmi konkrét információ arról, hogy melyik cég mikor kap segítséget. Nem lehetett semmit előre látni, a termelők magukra maradtak. Nekünk például a forgalmunk nagyrészt a vásárok meg a vendéglők jelentik, s nehéz volt azt kezelni, hogy ezek kiestek. Az értékesítésben a termelők próbálták növelni a digitális felületek szerepét. Új piacterek jelentek meg, kettő is, amiről tudok, de nekünk nem generáltak számottevő forgalmat. De sok próbálkozás van, a termékek egyéni megjelenítésére is!

A krízishelyzet mindig ráirányítja a figyelmet a problémákra, hiányosságokra is. Milyen tanulságot lehet megfogalmazni arra vonatkozóan, hogy esetleg valamit stratégiaileg változtatni kellene? Van-e ilyen tanulság?

Én nem érzem azt, hogy egy másfajta krízist jobban meg tudnék oldani. Egyedül azt, hogy nagy kell legyél ahhoz, hogy gyorsan tudj alkalmazkodni, változtatni. De ebben a térségben a legtöbb vállalkozás kicsi. Nem szeretnék pesszimista lenni, de inkább az remélhető, hogy a nehézségek után minden visszaáll egy alapszintre, és mennek tovább a dolgok. Egyelőre nincs olyan nagy gond, de nem hiszem hogy ha lenne is, bármelyik község meg tudná oldani, hogy a termelőit segítse. Állami beavatkozás kell, ami a gyakorlatban nem működik sajnos, inkább csak a beszéd szintjén. De összességében ebben a térségben kisebb léptékűek a problémák.

Abstract

In our interview series, we asked the heads of institutions, experts, farmers and entrepreneurs from Szeklerland to share their experiences and opinions on the impact of the virus situation on agriculture. How have the regional agricultural actors reacted to this challenge? What are the strategies behind the practical solutions to the challenges? The series of interviews is intended to stimulate professional and public debate in the region.

Keywords: COVID-19, agriculture, Szeklerland